

beginselen op godsdienstig of zedelijk gebied openlijk aanhangt'.¹ Op dat laatste kwam het aan: het openlijk aanhangen. De katholieke die in alle stilte lid bleef van de Vrijheidsbond of van de Vrijzinnig Democratische Bond, deed wel iets wat de bisschoppen afkeurden maar daar stonden geen kerkelijke sancties op.

Toen dit mandement in alle katholieke kerken en kapellen voorgelezen werd, naderden de Tweede-Kamer-verkiezingen die eind april '33 gehouden zouden worden. Behalve de Rooms-Katholieke Staatspartij zouden nog drie rooms-katholieke politieke organisaties alsmede vier dissidente katholieken met eigen lijst aan de stembusstrijd deelnemen. De bisschoppen verklaarden dienaangaande:

'Terwijl Wij gaarne alle vraagstukken over praktische politiek aan het oordeel en het geweten onzer katholieke staatslieden overlaten, mogen en moeten Wij toch waken over datgene hetwelk niet zonder grote geestelijke schade zou kunnen verloren gaan. Daarom, dierbare gelovigen, verzoeken Wij u allerdringendst: bewaart uw eenheid.'²

En hoe kon men die eenheid anders bewaren dan door op de Staatspartij te stemmen? Het bisschoppelijk verzoek was een concreet politiek advies; elke katholieke die het naast zich neerlegde, wist te handelen in strijd met de duidelijke wensen van de aartsbisschop van Utrecht en de bisschoppen van Den Bosch, Breda, Haarlem en Roermond. Van belang was vooral ook dat het mandement dat dit advies behelsde, voortaan op de laatste zondag voor Kerstmis – anders gezegd: op een voor gelovigen emotioneel belangrijk moment – telkens opnieuw voorgelezen werd. Het was een jaarlijkse, klemmende aansporing tot katholiek Nederland, zich van niet-katholiek Nederland te distancieren, of, zo zou men het ook kunnen formuleren, binnen de gemeenschap van het Nederlandse volk de gemeenschap van het katholieke volksdeel te versterken.

Niet alleen op cultureel, maar ook op politiek gebied had het zo duidelijk, zo herhaaldelijk uitgedrukt streven van het Episcopaat belangrijke gevolgen. De overgrote meerderheid der katholieken bleef door dik en dun de Staatspartij trouw en de Staatspartij bleef een eenheid, hoezeer ook verdeeld bij de benadering van economische en sociale vraagstukken.

Het zou, dunkt ons, onjuist zijn, het isolerend streven der bisschoppen te zien als een beleid dat in strijd was met de wensen der meeste gelovigen. Daarvoor wisten de bisschoppen veel te goed wat in katholieke kring leefde: de trots op het bereikte was er wijdverbreid. Wat in de negentiende eeuw

¹ *Mandement van het Nederlands Episcopaat tegen liberalisme, socialisme en communisme* (1933), p. 4, 8, 9, 11-12. ² A.v., p. 14.